

Nádasdy Ferenc könyvtára

Viskolcz Noémi: A mecenatúra színterei a főúri udvarban: Nádasdy Ferenc könyvtára. SZTE, Szeged – Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, Bp. 2013. (A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai, 8) 776 old.

A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai sorozat nyolcadik darabját üdvözölhettük a kötet 2013-as megjelenésekor. A szerző, a Nádasdy-kutatócsoport (a csoport tagjai: Buzási Enikő, Király Péter, Kiss Erika, Toma Katalin, Viskolcz Noémi az irodalom-, a művészet-, és a zenetörténet eszközeivel vizsgálják az egyik legjelentősebb magyar barokk udvar múltját. <http://nadasdy.barokkudvar.hu/site/> letöltve: 2015. augusztus 18.) tagjaként ezúttal Nádasdy Ferenc könyvgyűjteményének bemutatására vállalkozott. A *Kék vér; fekete tinta* című nemzetközi vándorkiállítás (2005 ősz – 2007 ősz), Monok István közelmúltban megjelent nagy volumenű áttekintése (*A művelt arisztokrata*, Kossuth, Bp. 2012.), Koltay András Batthyány Ádám könyvtáráról és udvaráról szóló (részben e sorozatban megjelent) monográfiái (*Batthyány Ádám és könyvtára*, Bp., OSZK, Szeged, Scriptum, 2002; *Batthyány Ádám. Egy magyar főúr és udvara a XVII. század közepén*, Győr, 2012), valamint a legfrissebb hírek szerint hamarosan útjára induló Esterházy Pál-kutatás (*A kincstártól a könyvtárig: Tanulmányok Esterházy Pálról, udvari kultúrájáról és mecenatúrájáról*. <http://obeliscus.hu/hu/content/kutatasi-palyazatok-nyertesei> letöltve: 2015. augusztus 18.) mellett újabb kötet enged bepillantást a kora újkori főúri műveltség színtereibe.

Az egy évtizede zajló kutatómunka során az ELTE Egyetemi Könyvtárából, az Osztrák Nemzeti Könyvtárból és számos más magyarországi köz- és egyházi gyűjteményből előkerült egykori Nádasdy-kötetek és korabeli források segítségével vált megrajzolhatóvá Nádasdy (III.) Ferenc (1623–1671) országbíró gyűjteményének története. A bevezető fejezetet követő második részben az elődök könyvtárait ismerhetjük meg. A dédszülők (Nádasdy Tamás és Kanizsai Orsolya), a nagyszülők (Nádasdy Ferenc

és Báthory Erzsébet), végül a szülők (Nádasdy Pál és Révay Judit) gyűjteményéről kevés információ áll rendelkezésünkre.

A harmadik fejezetben tér rá a szerző Nádasdy Ferenc és felesége, Esterházy Anna Júlia olvasmányműveltségének bemutatására. A könyvtárral kapcsolatban feltehető egyik kulcskérdés kétség kívül az, hogy a tulajdonos 1643-ban (Esterházy Pál és egy itáliai Kavalierstour hatására) történt rekatolizációja hogyan hatott a gyűjtemény alakulására. A nyugat-dunántúli katolikus megújulásban tevékeny szerepet vállaló főnemes könyvtárának mind a szakokra történő beosztását, mind a tartalmi jellemzőit tekintve jól kitapintható Nádasdy megváltozott felekezeti irányultsága.

Ezt követően a bibliotéka jellemzőivel ismerkedhetünk meg. A könyvbeszerzés forrásait sorra véve a bécsi Blaeu és Hartung céget, az antwerpeni Moretusokat (szinte a teljes palettát), a Frankfurt am Main-i vásárokat, az általa támogatott peregrinusokat, protestáns diákok hagyatékait, Athanasius Kirchert, főúri ajándékozók (Batthyány Ádám) és a Thurzó-örökséget találjuk. A pottendorfi könyvtár mintái között a külföldi utazások során meglátogatott nürnbergi, altdorfi, melki és más jeles gyűjtemények szerepelhettek. Ritkaságként említhetjük, hogy az 1660-as évektől könyvtáros alkalmazott kezelte a gyűjteményt. A könyvtár nagyságát és értékét tekintve nagy veszteséget jelent, hogy a Nádasdy-vagyon 1670. évi lefoglalásakor keletkezett teljes jegyzék még nem került elő, ám óvatos becsléssel még így is többeszes nagyságrendet valószínűsíthetünk. Főként a később bemutatandó konfiskálási jegyzékek alapján rekonstruálható a 11 szakból álló felosztás. Mivel azonban ez a konfiskálás során keletkezett források egyikéből olvasható ki, nem kizárt, hogy ennél több

osztály létezett. A rendszer jelentősen eltér a korabeli hasonló gyűjtemények beosztásától, leginkább a szerzetesi bibliotékákkal mutat rokonságot, vagyis valamelyik patronált rend lehetett a tulajdonos segítségére a rendszer kialakításában. A Nádasdy-könyvtár gyűjtőköre abban is különbözött az említett főnemeseké-től, hogy arányaiban nagyobb súllyal voltak benne jelen teológiai olvasmányok, ami arra utalhat, hogy a használók köre nem korlátozódott a családra és szűk körére, hanem a hitvitákat vívó papságot és a familiárisok művelődését is szolgálta.

Az ötödik fejezet teszi ki a monográfia egynegyedét, ebben mutatja be Viskolcz Noémi a könyvtár álmányát. A külső jegyekről (possessorbejegyzések, nyomtatott ex librisek, egységes pergamenkötés stb.) a tartalmi jegyek felé haladva itt merülhetünk el igazán a barokk kori főnemesi olvasmányok tengerében. A tartalmi elemzés során az egyes szakok méretét, jellemző vonásait, a megjelenő irányzatokat (pl. a janzenizmus), a legfontosabb szerzőket (a teológia területén pl. erős jezsuita hangsúly) és műveket tárgyalja a szerző. Ennek illusztrálásaként egyetlen csoportot emelnénk ki: a geográfia körébe tartozó nyomtatványokét. A jelentős vagyonnal rendelkező Nádasdy gyűjteménye egyedülállóan gazdag volt e téren is: Sebastian Münster, Ortelius, Mercator, Braun, Merian és Blaeu kiadványok sorakoztak a polcokon, utóbbiól rendelt egy javított Magyarország térkép-kiadást is. A kastély termeit díszítő falitérképek mellett útleírások és országismertető, a korban divatos Kína-irodalom és a Rómát bemutató munkák széles választéka állt az olvasók rendelkezésére. A műveket kibocsátó nyomdák táblázatos bemutatásából megtudhatjuk, hogy több mint egyharmaduk Antwerpenben, Lyonban, Párizsban vagy Frankfurtban jelent meg. Az időbeli megoszlást tekintve korszerű és időszzerű olvasmányok alkották a gyűjteményt, amely nemzetközi összehasonlításban is megállta a helyét. A tizennyolcféle nyelvet kínáló bibliotéka 80%-a latinul, 7%-a németül szolt olvasójához, ez a túlsúly inkább a tudóskönyvtárakéhoz áll közelebb, mint a kortárs főúri kollektciókhoz. A mindössze 2,4%-ot kitevő magyar nyelvű munkák (36 mű) jó része

a teológia köréből, a kegyességi kiadványok közül került ki. A szerző külön alfejezetben tárgyalja a magyar nyelvű bibliák, a Nádasdynak ajánlott művek és saját kiadványai egy részének hiányát. A jegyzékeken szereplő kéziratok munkák leírása többnyire túl általános az azonosításhoz, Viskolcz Noémi mégis a nyomába eredt annak a 8 magyar történelmi vonatkozású kódexnek, ami Ferenczffy Lőrincről és Elias Bergertől kerülhetett Pottendorfba, majd onnan egyrészt az Osztrák Nemzeti Könyvtárba, másrészt az ELTE könyvtárba. Nyomon követte a *Mausoleum* (1664) metszetsorozatánál használt réz nyomólemezek sorsát is.

A Wesselényi-összeesküvésben való részvétele miatt fej- és jószágvesztésre ítélt főúr könyvtáráért valóságos versengés alakult ki, I. Lipót mellett a Nádasdy által korábban támogatott két rend (a lorettói szerviták és a lékai ágostonosok), valamint a pert előkészítő Johann Paul Hoher között. A császári könyvtárba (Peter Lambeck munkájaként) 191 kötet és 13 kézirat került. A lorettói szerviták főleg teológia műveket kaptak, valamint Nádasdy két Blaeu-glóbuszát. Hoher kancellár a jog, a történelem és a politika köréből válogathatott. Végül a szerző feltárta a Nádasdy-utódok könyvtáraiban valószínűsíthető pottendorfi provenienciájú köteteket.

A könyvtárrekonstrukció a sorozat korábbi darabjainál megszokott szerkezetet követi, a forrásban olvasható tétel betűhív átírását lehetőség szerint követi a fennmaradt kötet azonosítása, majd a kötés, a possessorok, a kézirat bejegyzések leírása. Teljes katalógus hiányában a részleges képet adó forrásokat keletkezésük, majd összeírójuk, végül előfordulási helyük sorrendjében lapozgathatjuk a hozzájuk tartozó dokumentumok társaságában. A feloldott tételeket tartalmazó jegyzékek a tartalmi elemzésnél közölt művelődéstörténeti háttérrel rendkívül hasznos segédletet jelentenek a korszak tudománytörténete iránt érdeklődőknek.

A VIII. fejezetben közölt tételek a lorettói rendi gyűjtemény elárverezésekor szóródhattak szét. A IX–XI. fejezetek a levéltári adalékokat, a családtagoknak ajánlott kiadványok listáját és az országbíró által kiadott művek jegyzékét közlik.

A kötet végén példaszerű alapossgal összeállított apparátus segíti a további kutatásokat. A bibliográfia (XII. fejezet), a német nyelvű összefoglaló, valamint a hely- és névmutató mellett ezúttal a nyomdahelyek, a nyomdászok és a kiadók is közös indexben szerepelnek. A képek jegyzékét a táblázatok listája követi.

Viskolcz Noémi otthonosan mozog a főúri udvarok világában, kitűnően megválasztott példák segítségével tárja elénk a külföldön működő hasonló intézmények analóg jelenségeit, felvázolva az irodalompartoló gróf kapcsolati hálóját is. Kutatásai során nem szorítkozott kizárólag a nyomtatott művek feltárására, hanem a Nádasdy koncepciója szerint eredetileg szoros egységet alkotó, festményekből, érmekből és könyvekből álló kollekciónak jelenítette meg. A könyvlistáktól és a fennmaradt kötetektől a Nádasdynak dedikált vagy általa megjelentetett, valamint a támogatott kiadványokon és metszeteken át a misszilis levelekig feldolgozta az összes fellelhető forrást. A törzsszövegtől betűméretével elkülönülő életrajzi kivonatok a szerző jegyzeteiként

megkönnyítik a kutatók munkáját. Az egyes részterületen végzett kutatásai (pl. Nádasdy érdeklődése a magyarok őshazája iránt, ferences és jezsuita kapcsolatai) önálló tanulmányként is olvashatóak. Kiváló érzékkel talál rá azokra az apró utalásokra (különösen a mecenatúrára vonatkozó részeknél), amelyek eddig elkerülték a korábbi szakirodalom szerzőinek figyelmét. Több meglepő újdonságról is olvashatunk, így például Nádasdynak a németalföldi Moretusokkal közös bécsi könyvkereskedés-alapításának tervéről. A jó ízléssel megválasztott illusztrációk segítségével mi magunk is bebocsátást nyerünk Pottendorfbá. A néhány sajtóhiba és a kötet méretéhez képest gyenge ragasztott kötés (amire megoldást jelenthetett volna a kétkötetes formátum) érdemben nem befolyásolja a kiváló erudícióval megírt munka értékét, amit haszonnal forgathatnak az irodalom-, a művelődés-, a művészet-, a nyomdászattörténet, valamint a történelemtudomány művelői. A kiadvány jelenleg mind az MTA könyvtárának repozitóriumában, mind az academia.edu oldalon elérhető.

Oláh Róbert

A Genersichek és utódaik

*Zsigmond Károly: A Genersichek és utódaik.
Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2015. 376 old.*

Kolozsvár tudománytörténetében két, a Házsongárdi temetőben nyugvó Genersichet tartunk számon: a kóronctan-professzor Antalt és unokaöccsét, a gyermekgyógyász egyetemi tanár Gusztávot. Az előbbinek jól sikerült szobra az EME gyűléstermét díszíti. A család emlékét a magyarországi Genersich Alapítvány ápolja. Két emlékkönyvet is megjelentetett: Genersich Antal 150, valamint Genersich János 250. születési évfordulója alkalmából.

A család igazi jelentőségét, a magyar művelődéstörténetben elfoglalt helyét most Zsigmond Károly marosvásárhelyi nyugalmazott főorvosnak sikerült kimutatnia. Ő éppen nem tartozik a leszármazottak közé. Csak első felesége, a tragikusan autóbalesetben elhunyt Szépréti (Szépréthy) Lilla révén

került kapcsolatba a családdal. Pontosabban apósa, Szépréthy Béla brassói mérnök hagyott rájuk családi albumot és visszaemlékezéseket, amelyekből az is kiderült, hogy az ősök cipszer származásúak, s korábban Schönwisernernek hívták őket. Szépréti Lilla három emberöltőre visszamenően megírta a rokonság történetét *Család-regényében*, mely már csak halála után jelenhetett meg. Zsigmond Károly úgy érezte, hogy rá maradt a feladat a család teljes történetének, leszármazásának a kikutatását illetően. Öt éven át gyűjtötte az adatokat bel- és külföldi levéltárakban, levelezett távoli rokonokkal, helytörténészekkel, kutatott az internetre feltöltött anyagokban, míg végül összeállt a most közzétett 2500 Genersich-leszármazottat felölelő genealógiai munka.

Gaal György (1948) – irodalom- és helytörténész, PhD, Kolozsvár